

המכון למדעי היהדות ע"ש מנדל / Mandel Institute for Jewish Studies

Commentaries and Responsa of Rishonim /

מפירושיהם ותשובותיהם של ראשונים

Author(s): ש. אסף and S. Assaf

Source:

Tarbiz /

תרביץ

pp. 35-41, (ח. תשרי תש"ח), כרך חוברת

Published by: Mandel Institute for Jewish Studies / המכון למדעי היהדות ע"ש מנדל

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/23585538>

Accessed: 31-01-2017 21:54 UTC

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <http://www.jstor.org/page/info/about/policies/terms.jsp>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Mandel Institute for Jewish Studies / המכון למדעי היהדות ע"ש מנדל is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to

Tarbiz / תרביץ.

<http://www.jstor.org>

מפירושיהם ותשובותיהם של ראשונים

מאת

ש. אסף*

א. שני קטעים מפירוש קדמון לחולין

הקטע הראשון נמצא בין קטעי הגניזה באוכספורד, מסומן d. 46 = 2643¹⁹ ברשימת נויבואיר, יש בו ארבעה דפים¹. ובכל עמוד 18 או 19 שורות, והוא מכיל פירוש לחולין^{1a} ה' ב'—ו' א'. הקטע השני נמצא בין קטעי הגניזה בקמברידג'. הוא מסומן T.-S. F 3 160 יש בו דף אחד, 19 שורות בכל עמוד, והוא מכיל פירוש לחולין ו' ב'. לצערי אין עתה ת"י הציטוט מכ"י קמברידג', כדי שאוכל להשוות את כתבם של שני הקטעים, אבל נראה לי ששניהם הם חלקי פירוש קדמון אחד לחולין, אלא שבין קטע לקטע חסר דף, שבו בא הפירוש לסופו של עמ' א' בדף ו' ולתחילתו של עמ' ב', בשניהם גם יחד מובא פירושו של ר' אליעזר הגדול², שהוא בלתי שכיח בספרותנו, ושל רבינו חננאל למס' חולין.

מי הוא ר' אליעזר הגדול המובא כאן? כידוע נקרא בתואר "הגדול" ר' אליעזר ב"ר יצחק, תלמידו המובהק של רגמ"ה וממלא מקומו אחריו בראש ישיבת מגנצא³. קצת מהוראותיו ופסקיו מובאים בספרים שיצאו מבית מדרשו של רש"י, אבל לא ידוע לנו כלום על פירוש שחיבר לחולין. עוד חכם אחד בשם ובתואר זה נזכר בתעודה, שמוצאה מזמן מסע הצלב הראשון ונתפרסמה ע"י יעקב מאן ז"ל ב"התקופה", כרך כ"ג, עמ' 256: "ונגלה (אליהו הנביא) על ר' אליעזר בנו של ר' יהודה בנו של ר' אליעזר הגדול". מאן משער שם (הע' 5) שר' אליעזר זה, שזכה לגילוי אליהו, הוא אולי בן אחיו של ר' טוביה ב"ר אליעזר, בעל-ל"קח טוב". לפי זה זכה אביו של ר' טוביה לתואר "הגדול", אבל אין זאת אלא השערה בעלמא, מעין אותה השערה כטילה, שהביאה בובר במבואו ל"ל"קח טוב" עמ' ט' שר' אליעזר הגדול תלמיד רגמ"ה הוא אביו של ר' טוביה בעל ל"קח טוב.

אנו יכולים לקבוע בקירוב את זמנו של מחבר הפירוש שלנו. הוא מזכיר את ר' יצחק כנזי בברכת החיים: ג"ר (=נטריה רחמנא), ור' יצחק כנזי הוא הוא ר' יצחק ב"ר שמואל הספרדי, שהיה דיין בפוסטאט שנים רבות⁴, בשנות תתמ"ח—תתפ"ז, והוא חתום על תעודות רבות מאותן שנים, שנשמרו באוספי הגניזה הקאהירית. פירושו של ר"י כנזי לחולין נזכר באותה רשימת ספרים חשובה שפירסם א. אדלר ב-JQR, XIII, עמ' 55 שו' 83 (=E. N. Adler, About Hebrew Manuscripts, 40). מחבר הפירוש שלנו חי איפוא בתחילת המאה הי"ב. והנה הד"ר ב. מ. לוין ז"ל פירסם בגנזי קדם ג' עמ' 24—35 קטע גדול מפירוש קדמון לחולין, י"ד—ט"ו, ואף בו מובא פירושו של ר' יצחק כנזי לחולין וכן של ר"ח, אבל נראה שאותו קטע הוא ממפרש אחר, כי הוא מזכיר את ר"י כנזי בברכת המתים, אם כי גם הוא חי קרוב מאד לאותו זמן, ואינו מכיר עדיין את פירוש רש"י. אמנם אפשר שברכת המתים באה מידי המעתיק.

* לידידי וחברי הרב פרופ' משה צבי סגל נ"י ליובלו השבעים.

(1) בין דף ק"א לקי"ב חסר דף אחד או שנים.

(1a) ולא לתמורה, כמו שרשם קיילי.

(2) ע'י מעשה הגאונים, ברלין תר"ע, עמ' 52, ו' 0.

(3) ע'י עליו מאן, II. The Jews in Egypt and Palestine עמ' 232/3 ועוד.

[כ"י א' אוספורד 46. d=2643 ברשימת נייבויאר]

[ק"י א'] שנודע לו לא ישוב מעשותו ולכך אינו מביא / קרבן. ואמרינן (4) מאי ביניהו מיכדי לתרויהו לתנא קמא ור' שמעון בן יהודה (5) משום ר' / שמעון משומד לכל התורה כולה אין מקבלין / ממנו קרבן ואהדרינן אמ' רב המנוא משומד על החלב ומביא קרבן על הדם איכא ביניהו / פ"ל (6) משומד לדבר אחד איכא ביניהו כגון / שהוא משומד לאכול חלב והוא מודה בדם / ושגג בו פעם אחת והביא קרבן עליו אליבא / דתנא קמא דאמ' פרט למשומד סתמא משמע / ואפילו משומד לדבר אחד כגון חלב אף על פי / שהוא מודה בדם משומד קרינא ביה ואין / מקבלין ממנו קרבנות ולר' שמעון בן יהודה / אף על פי שהוא משומד לחלב כיון שהוא / מודה בדם וכשנודע לו שב מעשותו מביא / קרבן על שגגתו. ופרקינן איצטריכו תרתי / בריתות דמקם ודמקם הארץ חדא בחטאת / וחדא בעולה. וצריכא דאי כת' רחמ' בחטאת

[ק"י ב'] דלא מקבלינן ממשומד לכל התורה משום / דלכפרה היא וכיון שהוא משומד לכל התורה / כולה לא בעינא דליתכפר ליה אבל עולה דדורון / היא ולא מיתכפר ליה בה מידי אימא ליקביל / מיניה קא משמע לן דלא. ואי אשמעינן עולה / משום דלא חיובא היא שהיא כנדה ואינה / חובה לא נקבלה מיניה שאין מקבלין נדה / ממשומד אבל חטאת דחיובא היא אימא ליקבילה / מינה צריכין. אמרינן במסכתא דהוריות / פרק כהן משיח (7) תנו רבנן מעם הארץ פרט / למשומד ר' שמעון בן יוסי (8) אומ' משום ר' שמע' / אשר לא תעשינה כול' מביא קרבן איכא ביניהו מר סבר / כיון דמשומד לאכל חלב לדם נמי / לא שב מידיעתו הוא ומר סבר לדם מיהא / שב מדעתו (9) הוא. רבא אמ' דכולי עלמא משומד / על חלב לא האוי משומד לדם אלא הכא במשומד לאכל חלב (10) לתיאבון ונתחלף לו חלב בשומן ואכלו / מר סבר כיון דלתיאבון אכל במיזיד לא שב

[ק"י א'] מדעתו הוא ומר סבר כיון דאפילו (11) משכח / התיירא איסורא לא אכיל שב מדעתיה / קרינא ביה. ור' אליעזר הגדול ז"ל הכי / פריש לה משומד לאכל חלב והביא קרבן / על הדם איכא ביניהו ר' שמעון דאמ' השב / מידיעתו מביא קרבן על שגגתו הכא נמי / כיון דשב מידיעת דם אף על גב דלא שב / מידיעת חלב מביא קרבן על שגגת הדם / ותנא קמא סבר פרט למשומד וכיון דמשומד / לאכול חלב אינו מביא קרבן על הדם. מכל / מקום קשיא מהתם נפקא דקתני מעם הארץ / פרט למשומד דאין מקבלין קרבנו ופריק חדא / בחטאת וחדא בעולה הכא דקתני מכס / ולא כולכם בעולה ואי אשמעינן עולה עולה / הוא דלא ליקביל מיניה משום דלא מיחייב / בה ומתנה בעלמא היא ורחמ' לא באעי / למתנתיה אבל חטאת דחוב הוא דחייב / אימא ליקביל מיניה צריכא: / והדרינן לדרשא דבריתא מן הבהמה

[ק"י ב'] להביא בני אדם שדומין לבהמה כול' / מקשינן / אמאי דאמרינן בבריתא מן הבהמה להביא / פושעי ישראל שהן דומין לבהמה. למימרא / דכל היכא דכת' בהמה גריעותא היא עד / שתאמר מן הבהמה להביא בני אדם שדומין / לבהמה והא כת' אדם ובהמה תושיע י.י. ואמ' / רב יהודה אמ' רב אילו בני אדם שהן ערומין / בדעת ומשימין עצמן כבהמה כלומ' דרך ענוה. / ופריק שאני התם דכת' אדם ובהמה ולפיכך / הוא חשיבותא והכא כת' בהמה לחודה ולפיכך / היא גריעותא. ואקשינן וכל היכא דכת' אדם / ובהמה מעליותא היא והכת'

(4) חולין ה' ב'. (5) לפנינו: בן יוסי. וגירסת כה"י נכונה.

(6) ז"ל: פיר' = פירוש. (7) דף י"א ע"א.

(8) נראה שגם כאן ז"ל: יהודה. (9) מידיעתו, ועי' גם להלן: מדעתיה.

(10) לפנינו: אלא הכא באוכל נבלה לתאבון. (11) ז"ל: דאילו.

וזרעתי את בית / ישראל' ואת בית יהודה זרע אדם וזרע בהמה / דלא מעלו. ופריק התם חלקיה קרא זרע / אדם לחוד וזרע בהמה לחוד וכי קאמינא אנא / היכא דלא חלקיה קרא כגון אדם ובהמה: / וזה פירוש רב' חננאל ז"ל אמ' רבא ישראל / משומד לאכל נבילה לתיאבון כול' פשוטה היא 12)

[ק"ג א'] וסיפר דברים לפני ר' אמי 13) כול' התם גזור ולא / קבילו מיניהו פיר' רבן גמליאל ור' מאיר גזור / ולא קבילו מיניהו אתו ר' אמי ור' אסי גזור וקבילו / מיניהו. ואמרינן מאי גוים גמורים / אמ' רב נחמן בר יצחק לטול 14) רשות וליתן / רשות כול'. עיקרא דהא מילתא בעירובין / פרק הדר 15) עם הנכרי בחצר והכי מסקי לה / למילתא התם ישראל משומד שמשמר שבתו בפרהסיא 16) הרי הוא כישראל לכל דבריו ויכול / הוא לתת רשות לחבירו ולבטל רשותו לגביו / ולסלק עצמו ממנו וסאגי בהאי אבל גוי / וישר' משומד שאינו משמר שבתו בפרהסיא / שהוא כגוי אינו נותן רשות ומבטל רשות / שאין ביטול רשות מועיל במקום גוי עד שישכור / מן הגוי ואפילו בפחות משה פרוטה ובהכי / קאני רשותא מן הגוי. והכותים הרי הן כגוים / שאין קונין מהן מקום אלא בשכירות כגוי / ואמרינן כיצד ישראל נותן רשות ומבטל רשות / אומ' לחבירו רשותי קנויה לך זו נתינה רשותי

[ק"ג ב'] מבטלת לך קנה ואין צריך לזכות אלא בלא / זיכוי, בלא חזקה קנה הרשות ואין צריך / לקדום ולזכות בו. וצריך הדבר עיון ודקדוק / במקומו. וקאמ' רבינו חננאל ז"ל אתו / ר' אמי ור' אסי גזור וקבילו מיניהו להיות גוים / גמורים אפילו ליתן רשות ולבטל רשות ולא / אשכחנן להו דהתירו בתר האי גזירה הולכך / בחזקת גוים קימי אפילו האידנא. ובשביל / שנזכר בשמועה זו אין הקב"ה מביא תקלה / אפילו על ידי בהמתן של צדיקים נאמרה שמועה / זו. ר' אמי ור' זירא איקלעו לפונדק דייא, פיר' / שם מקום, איתו לקמיהו עמי הארץ שסתם / יינן אינו מעושר ביצים מצומקות ביין ששאבו / הביצים מאותו היין ונתבשלו הרבה ביין עד / שצמקו ואף על פי שצמקו ריחו נודף בהן / וטעמו מעורב בהן והוא בחזקת דמאי / ר' זירא לא אכל ר' אסי אכל אמ' ליה ר' זירא לר' / אסי ולא חייש מר לתערובת דמאי פיר' שמא

[ק"ג א'] זה היין שלעם הארץ נתערב ביין שלדמאי אמ' ליה לאו / אדעתאי כלומר לא נזכרתי לזה ועל דעתי אינו / אסור. אמ' ר' זירא איפשר גזרו רבנן על תערובת / דמאי ואסוריהו ומיסתיעא מילתיה דרב אסי / למיכל אסורא השתא ומה בהמתן כול' והיה / ר' זירא תמיה אם ודאי גזרו רבנן על תערובת / דמאי איך נתגלגל הדבר להיכשל בו ר' אסי נפק / ר' זירא דק ואשכח שתערובת דמאי מותרת / וכי לא נכשל ר' אסי דתניא הלוקח יין מעמי / הארץ לתת לתוך המורייס. פירש רבינו חננאל ז"ל / מורייס שמנונית היוצא מן הדגים הכבושים / במלח שני חלקים דגים וחלק אחד מלח ומפורש במסכת עב' זרה 17) מורייס אומן שרי. הולכך / המתמזה ויוצא ראשון מן הכלי שהן כבושין / בתוכו מותר ששמן שלדגים הוא ואינו צריך / דבר לחזק אבל אחר כן מכחיש כח הדגים / ומתמעט שמנן וצריך להטיל עליהן מים לחזקן / או לתוך אלגתית ואלגתית מפורשת

[ק"ג ב'] במסכתא דשבת 18) פרק ר' אליעזר אומר איזו היא / אלגתית יין ישן ומים צלולין ושמן ואפרסמון / דעבדי ליה לבי מסותא. כרשינין לעשות מהן טחינין / עדשים לעשות מהן רסיסין וחייב לעשר היין / משום דמאי ואין צריך לומר משום ודאי והן / עצמן מותרין

12) כאן חסר דף אחד או שנים.

13) חולין ו' א'. 14) לבטל רשות, ובעירובין: ישראל נוטל רשות.

15) דף ס"ט ב'. 16) שם: בשוק.

17) כ"ט ב' ולי"ד ב'. 18) ק"מ א'. וצ"ל: פרק חולין.

מפני שהן תערובת כלומר המוריים / והאלגנטיות מותרין ואינו צריך לעשר מפני שלא / גזרו על תערובת דמאי. ותנן במס' תרומות / פרק י"א אין נותנין דבילה וגרורות לתוך המוריים / מפני שהוא מאבדן אבל נותן את היין למוריים / ואין מפסמין את השמן אבל עושין את היין / יינומליין ומוריים ואלגנטיות אף על פי שיש בהן / יין שלדמאי מותרין. שלא גזרו על הדמאי אלא / כשהוא בעינו אבל על ידי תערובת לא גזרו. / ואקשינן ולא גזרו על תערובת דמאי והא / תניא הנותן לשכונתו עיסה לאפות וקדירה / לבשל אינו חושש לסאור ולתבלין שבה לא / משום שביעית פיר' שמא יהא משלשביעית

[T — S F 3¹⁶⁰]

[ע"א] שכן בשלאשת חבר ואינה מחלפת ולפיכך לא / חישנין משום דמאי אבל בזמן שאשת עם הארץ / טהורה לא תטחון עמה דחישנין שמא תגע / שאומרת הריני טהורה ואינה יודעת שטהורה / כטומאה לגבי אשת חבר דתנן בגדי עם הארץ / מדרס לפרושים ועל פי זה הדרך פירשה רבנו / חננאל ז"ל¹⁹ / והכריתא אינה מוכיחה בזה אלא שאין / משיבין את הארי לאחר מיתה²⁰ / ואין לזוז מדבר²¹ / אנ"ה] ורבינו אליעזר הגדול ז"ל פירש אשת חבר / טוחנת עם אשת ע"ה בזמן שהיא טמאה²² / מפני שאינה אוכלת מפירות אשת ע"ה שאינה / מטמאה פירותיה שלאשת ע"ה אבל לא בזמן / שהיא טהורה מפני שהיא אוכלת פירות אשת / ע"ה שאינן מתוקנין. רבן שמעון בן גמליאל²³ / אומ' אף בזמן שהיא טמאה לא תטחון מפני / שחברתה נותנת לה לאשת חבר ואוכלת דברים / שאינן מתוקנין השתא למיגזל גזלה אשת ע"ה / מבעלה ונותנת לאשת חבר חלופי מביא דכל / שכן דחלפא. ואמ' רבינו יצחק הרב נר'

[ע"ב] כנ"ז. וסבירא לי דריהטא דבריתא הכי מהויא²⁴ / אשת חבר הפרושה שאוכלת חוליה בטהרה / טוחנת עם אשת ע"ה חטים של ע"ה / וזלתי בעלה בזמן שאשת חבר נדה דלא חישא / ממגע ע"ה שהרי טמאה היא אבל בזמן / שאשת חבר טהורה לא תטחון משום שנוגעת / בשלעם הארץ ומיטמאה ממנו וכדתנן בגדי / ע"ה מדרס לפרושים כול' ר' שמעון בן אלעזר / אומ' אפילו שאשת חבר נדה לא תטחון עם אשת / ע"ה דאע"ג דלא חישא ממגע חישא משום / דבר אחר שמא תתן לה אשת ע"ה ומישתליא / ואכלא דבר שאינו מעושר דהא חטים שלעם הארץ / בחזקת דמאי הן. מכל מקום הנה אשת ע"ה / נחשדה בלקיחת חטים שאינן משלה וגוזלת מבעלה / ונותנת לאשת חבר ואם לגזול נחשדה כ"ש לחילוף / ופריק לא דאמי הא להא דהכא אינה חושבת / שהיא גזלה אלא שלה הוא ובשכירות נוטלתו כלומר / מה שנותנת לאשת חבר בשכרה נותנת אותו לה / שהרי היא טוחנת עמה ואשת ע"ה מוריא

ב. רבינו ברוך בן מלך

על חכם זה ידיעותינו מועטות ביותר. ידענו רק שחיבר פירוש למס' אבות, שר"ש אוזיאל מזכירו בהקדמת ספרו מדרש שמואל, וגם הביא ממנו קצת דברים (פ"א מ"א, פ"א מ"ה, פ"א מ"ט, פ"א מ"ד, פ"ב מ"א, פ"ב מ"ה, ועוד). ר' יהודה הכהן אלמדארי מביא את

(19) פירוש ר"ח מובא בתוספות גם בגיטין וגם בחולין ד"ה אשת חבר.

(20) גיטין פ"ג ב'.

(21) מדבריו אלה.

(22) וכן מפרש רש"י. ואם ר' אליעזר הוא תלמידו של רגמ"ה קיבל רש"י את פירושו באמצעות מורו

ר' יצחק ב"ר יהודה.

(23) צ"ל: אלעזר.

(24) אולי צ"ל: מחויא, מראה.

ר' ברוך בפירושו לכתובות (ע"י י.נ. אפשטיין, תרביץ שנה א' ספר ד' עמ' 32 הע' 5), גיטין ועבודה זרה (ע"י אסף, קרית ספר כ"ג עמ' 236 הע' 15), ויוצא מזה שר' ברוך חיבר פירוש למסכתות אלו ולנכון גם לאחרות. ר' יהודה אלמדארי יושב בחלב (ארם צובה), ואפשר אולי להסיק שגם ר"ב בן מלך היה בן ארצות המזרח, ואולי אחד מחכמי חלב), וחי במאה ה"ב. והנה בקיץ תרצ"ט מצאתי בכ"י קמברידג', מסומן T.-S. F 3³⁴, תשובה חשובה לרבינו ברוך בענין י"ח דבר, ממנה נראה את רוחב דעתו. משיג הוא בה על רבינו חננאל וסובר שמקום הניחו לו להתגדר בפירוש ענין זה. את פירוש רש"י לסוגיא זו אינו מביא, ואולי לא היה בידו. לתשובה זו צירפתי גם קטע מפירושו לריש ברכות, ע"פ כ"י אוכספורד Ms. Heb. e. 69 דף ל"ו ע"ב. וגם כאן נראה את בהירות פירושו ויופי הסברתו. הבה נקוה שתגליות נוספות יפיצו אור על פרשת חייו של חכם חשוב זה.

א. [כ"י קמברידג' T.-S. F 3 Ms 34a]

לר' ברוך בן מלך ז"ל

..ושאלת על מנין י"ח דבר שגזרו¹ וי"ח דבר שנחלקו וי"ח שהשוו. דבר זה א.. אדם וחלק בו לבד מאלו שלא דקדקו דברי רב יהודה² שאמ' מן שום] שמואל והשיג עליהם לכך אמ' שמונה עשר דבר גזרו ובי"ח נחלקו ואקשי ליה והא תניא השוו בהן בו ביום נחלקו ולמחר השוו. יש מי שסבור באחרים נחלקו ובאחרים השוו וזו היא דעת רב חננאל ז"ל³ וכך סבר כי הי"ח שגזרו הם השנויים במשנתנו אלא⁴ פוסלין את התרומה והשאר המנויות בגמ'. וי"ח דבר שנחלקו הם א' אין שורין דיו. ב' סממנין. ג' כרשינין. ד' אונין שלפשתן. ה' צמר לירות. ו' מצודות חיה ז' ועופות. ח' ודגים. ט' אין מוכרין לנכרי. י' אין טוענין עמו. י"א אין מגביהין עליו. י"ב אין נוחנין עורות לעבדן. י"ג כלים לכוּבס נכרי. הרי י"ג במתניתין. ובברייתא ה', א' לא ימכר. ב' לא ישאל. ג' לא ילוה. ד' לא יתן מתנה לגוי אלא כדי שיגיע לביתו. ה' שילוח אגרת ביד גוי. וחשב הי"ח שהשוו יציאות השבת שמונה. ט' לא יושב אדם לפני הספר. י' לא יכנס למרחץ. י"א ולא לבורסקי י"ב ולא לאכל י"ג ולא לדון י"ד לא יצא החייט במחטו ט"ו ולא [הלבלר י"ו] לא [יפלה י"ז ולא] יקרא לאור הנר י"ח לא יאכל הזב עם הזבה. גם מנה⁵ מנין שני והוא כל מודים המצוי במשנתנו והם [בשביעית⁶ מודים במחליק עד שיגום] וכו', ולא רצינו להאריך בהם שודאי ישנם בידך. וכל דבריו אילו לא נכוננו בעינינו שכמה פירות [יש בהם] ותשובות ברורות.

(1) וקרוב בעיני שאליו מכיון רב שמואל בן עלי באגרתו לחלב (תרביץ שנה א' ס"ב, עמ' 91): "ואגרות החכמים הגדולים אשר היו ביניכם ושאלותיהם היו באות לפני אדונינו אבינו עלי ראש הישיבה זצ"ל, כגון רבינו ברוך זצ"ל ורבנא יוסף ורבנא שת וזולתם, שאגרותיהם ושאלותיהם מצויות באוצרנו". מאן, 211 I, Texts and Studies, סובר שהכוונה היא לרבינו ברוך ב"ר יצחק, אבל קשה להסכים לדעה זו, שרבינו ברוך ב"ר יצחק, שאת שנות חייו יש לקבוע בין תת"י לתתס"ה (בש' תתמ"ג אנו מוצאים אותו כבר בחלב כהבר בית הרין) יפנה בשאלות לרב עלי, שהיה צעיר ממנו עשרות בשנים ושימש בגאונות באמצע המאה ה"ב.

(1א) שבת י"ג-ט"ו. (2) שם ט"ו א'.

(3) דברי רבינו חננאל הובאו בס' העתים עמ' 7 ובפירוש הרמב"ם למס' שבה (סיני ת"ש עמ' קי"ט). והרמב"ם שם ובפירוש למשנה נמשך אחרי ר"ח, אבל בפירוש ר"ח שלפנינו בגמרא אינם. ועי' מ"ש ר"א אפסוביצר על נוסחאות שונות מפירוש ר"ח, הצופה מאריך הגר, ד', 20-24.

(4) צ"ל: אלו. (5) רבינו חננאל.

(6) מ"ד מ"ד.

תחלה כי אין משמע תלמודנו תחלה (7) שבי"ח נחלקו וי"ח אחרים השוו שאם כך הוא מאי קושיא איכא ע"ש שמואל שאמ' נחלקו, הוא הזכיר הדבר שחלקו בו המשנה (8) הזכירה הדבר שהשוו בו. ועוד אם בכלל הי"ח שנחלקו בהם ה' שבבריתא, ואינם כולם במשנתנו בו ביום עצמו, למה נקט אותם הה' אומר אנ"י אחרים ה... (9) מה יש ביציאות השבת מדברי השויה, הלא מהם שתיים דאורייתא יציאה והבאה אין אנתה יכול' לומר השוו אם לא בגזירותיהן. ואותם מודים מודים שהיבאנו (10) אינם דהא אינם גזירות ונאי אפשר לומר כי יציאות השבת למחר השוו בהן דהא פירשו דאלו חנן בו ביום נשנו. ואל תתמה אין אדם [עומד ע] דברי תורה אלא אם כן נכשל בהן (11), וגם זו מהמונחות לנו להתגדר בהם, וכן אנו סבורין כי אותן שחלקו בהן בו ביום בהן עצמן השוו למחר (12) וכך בא שמואל להודיע כי כשם שגזרו אותו היום י"ח דבר שנמנו ורבו בית שמאי בהן ע"ש בית הלל חלקו בי"ח והן הי"ג שהזכרנו במנין רב חננאל ז"ל אין שורין דיו סממנין וכו' והה' מן הה' שהשוו במשנתנו בהן הא שטוענין קורות בית הבד מבעוד יום ותולין עיגולי הגת וצליית בשר בצל וביצה ונתינת הפת לתנור וחררה ע"ש גב גחלים זה הוא דבר חדש שהודיע שמואל ומשום הכי הקשו לו והתנן שוין כלומ' בלשון השוויה שנאום לאילו הה' ופריק כי אותו היום חלקו בהם ומחר השוו בית שמאי בהם וגם בית הלל. ואם תעיין בתחלת תוספ' שבת תמצא ביאור דבריהם דתניא אילו מן ההלכות שאמרו וכולם וחשבון הי"ח דבר שגזרו א' האוכל אוכל ראשון ב' האוכל אוכל שני ג' השותה משקין טמאין ד' הבא ראשו ורובו במים שאובין ה' טהור שנפלו ע"ש ראשו וע"ש רובו ג' לוגין מים שאובין ו' הספר ז' הידים ח' האוכלין שנטמאו במשקין ט' הכלים שניטמאו במשקין י' לדעת ר' עקיבה כל המיטלטלין מביאין את הטומאה לדעת ר' טרפון בנות כותים י"א בוצרין בטהרה י"ב גידולי תרומה י"ג מי שהחשיך י"ד פיתן ט"ו שמנן י"ז יינן י"ז בנותיהם י"ח לר' מאיר (השכח 13) כלים תחת הצינור לר' יוסי תיבוק גוי. זה הוא דיקדוק סומכום (14). וראינו רב חננאל ז"ל שמנה כל המיטלטלין ובנות כותים ודבר זה אי אפשר בו, שהחשבון או לר' עקיבה או לר' טרפון, שאם תחשוב בנות כותים יוסיף החשבון לר' עקיבה ואם תחשוב כל המיטלטלין יוסיף לר' טרפון אלא או זה או זה. וכן חשב פיתן ושמנן אחת מפני שראה שעמדה (14א) גזרו ע"ש פיתן ושמנן משום יינן, ואין בזה כלום, דאף ע"ש פי כן הרי ע"ש שני דברים גזרו איסור. וגם האכלין והכלים שמם לדעת ר' מאיר ב' ולפי חשבוננו ששה (15) עשר ימצאו לר' מאיר וודאי לא דק והנכון דבר אשר.... הו' לך בין תבין (16).

(7) כפל מלה.

(8) צ"ל: והמשנה, היינו המשנה החיצונית, הבריתא.

(9) אולי יש לקרוא ולחשלים: או מנאם אחרים השוויה, מה יש וכו'.

(10) שהביאנו.

(11) גיטין מ"ג א'.

(12) וכדעת רש"י, שחזרו בהן בית הלל.

(13) צ"ל: המניח, שבת ט"ז ב', ור' יוסי שם י"ז ב'.

(14) סומכים, שעלין סומכים?

(14א) הקריאה ברורה, אבל הלשון מגומגמת.

(15) צ"ל: תשעה.

(16) והנה גם ר"י ברצלוני כותב: "ולעניות דעתין קשה לן הכא טובא ומיתחזי לן רהני מילי דכתב ר"ח

גאון בהני י"ח שהשוו חבטי נינהו ואפושית תורת... דאלמא מיתחזי בשמעתין דאותן י"ח שנחלקו באותן השוו למחר ולא קאמר על מילי אחרינ'.

ב. [כ"י אוכספורד Ms. Heb. e. 69]

לרבנו ברוך בן מלך זצ"ל

סוגיין בעלמא דכולה מתניתא מתני עיקרא הדר מיסמך שיעורא. כי הא דתנן (17) כלל אמרו במעשרות וכולל, הדר תנן מאמתי הפירות חייבין וכולל, הכא דקא פתח בשיעורא אקשינן תנא היכא קאיי דקתאני מאמתי (18), כלומ' אנה סומך וחונן (ור' 19) מאי שנא דתני בערבים ברישא ליתני בשחרים (20) ופרקינן תנא אק[רא] קאי דכתי' ובשכבך ובקומך והכי קאמ' זמן קרית שמע בשכבך ובקומך ובגמ' פרק מי שמתו מפרש דאית מאן דסבר בה דהאי בשכבך ובקומך בדברי תורה כת' [ותנא] אההוא קרא מחזר ואורחיה נקט לאתחולי בערבים דהינו... ואיפרקן תרויהו. ואיכא בהך קושיא תנ[ינא] טעמא אחרינא, דתנא יליף מברייתו שלעולם, דכתי' ויהי ערב ויהי בקר יום אחד, כלומ' ערב ויום שאחריו יום אחד ופתח ליה ברישא דיומא. אקשינן אי הכי ה[א] דקתני בשחר מברך שתים לפניה וכולל' ניתני בערב ברישא ופרקינן תנא תנא ערבית רישא הדר תנא שחרית. אדקאי בשחרית פריש מילי דשחרית והדר פריש מילי דערבית. כי האי גונא אקשינן נמי רישא דתעניות תנא היכא קאי דקתני מאמתי. ופרקינן התם קאי מזכירין גבורת גשמים בתחית המתים וכולל' ובשבעות נמי תנן זו היא מצות עשה שבמקדש שאין חייבין עליה. ואקשינן היכא קאי. ופרקינן התם קאי בהוריות דתנן וחייבין על עשה וכולל' אלמא כל היכא דאמרינן היכא קאי פירושה אן הוא...
(לרבינו 21).

(17) מעשרות פ"א מ"א.

(18) ע"י ארצה"ג ח' הפירושים עמ' 1.

(19) צ"ל: ותו אקשינן.

(20) בכ"י: בשחרין, ובכ"ס: דשחרין. ולפנינו: דשחרית.

(21) כאן נגמר הקטע, כמו שמורה הענין ושומר הדמים "לרבנו", ולא כלוין בארצה"ג לברכות ח' הפירושים עמ' 2 חע' א'.